

Отримано: 18 вересня 2017 р.

Прорецензовано: 4 жовтня 2017 р.

Прийнято до друку: 6 жовтня 2017 р.

e-mail: haliah@mail.ru

DOI: 10.25264/2519-2558-2017-67-199-202

Мельниченко Г. В. Лінгвостилістичні засоби реалізації іронії в оповіданнях Гектора Манро / Г. В. Мельниченко, І. К. Давидюк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острого: Вид-во НаУОА, 2017. – Вип. 67. – С. 199–202.

УДК: 811.161.2'38

**Галина Володимирівна Мельниченко,
Ірина Костянтинівна Давидюк,**

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІРОНІЇ В ОПОВІДАННЯХ ГЕКТОРА МАНРО

У статті уточнено сутність поняття й типи іронії, лінгвістичні засоби вираження іронічних смислів у художньому дискурсі; проаналізовано лінгвостилістичні засоби реалізації іронії у творах Гектора Манро на лексико-семантичному та лексико-синтаксичному мовних рівнях.

Ключові слова: іронія, оцінка, імпліцитна негативна оцінка, лінгвостилістичні засоби реалізації іронії, творчість Гектора Манро, лінгвостилістичний прийом.

**Галина Владимировна Мельниченко,
Ирина Константиновна Давидюк,**

Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского, г. Одесса

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА РЕАЛИЗАЦИИ ИРОНИИ В РАССКАЗАХ ГЕКТОРА МАНРО

В статье уточняется сущность понятия и типы иронии, лингвистические средства выражения иронических смыслов в художественном дискурсе; проанализированы лингвостиллистические средства реализации иронии в произведениях Гектора Манро на лексико-семантическом и лексико-синтаксическом языковых уровнях.

Ключевые слова: ирония, оценка, имплицитная негативная оценка, лингвостиллистические средства реализации иронии, творчество Гектора Манро, лингвостиллистический прием.

**Halyna Melnychenko,
Iryna Davydiuk,**

K. D. Ushynsky South Ukrainian National Pedagogical University, Odessa

LINGUOSTYLISTIC MEANS OF REALIZING IRONY IN SHORT STORIES BY HECTOR MUNRO

The article specifies the essence of the concept and types of irony, linguistic means of expressing ironic meaning in the literary discourse. It states that irony is not only a linguistic, but also a philosophical and aesthetic phenomenon rendering evaluative aesthetic subjective attitude towards reality, and characterized by a versatile structure of expression.

The investigation conducted on the problem allows pointing out two basic approaches to its study: stylistic and pragmatic ones. Both approaches found reflection in literary works by Hector Munro who is known for a caustic language, ironic sharp-cut style, and sullen, even black humour. The author's work is characterized by maximal confluence of the writer with the represented epoch, enabling a reader to get acquainted with the English society in all its variety.

Literary works by H. Munro are characterized by two types of irony: microtextual, based on contraposition within a microcontext, quite often in terms of only one expression; and macrotextual, based on context that exceeds a minimum unit of the text and embraces all the text body.

Applying continuous linguistic analysis and quantitative methods of research, we found out that the author's ironical meanings are most brightly expressed on the lexical and lexico-syntactic levels via the epithet, hyperbole and metaphor. On the lexico-syntactic level an essential role is given to the antithesis and simile.

Key words: irony, evaluation, implicit negative evaluation, linguostylistic means of realizing irony, short stories by Hector Munro, linguostylistic device.

Іронія як один із засобів створення комічного в художньому дискурсі відіграє важливу роль не стільки як потужний естетичний елемент його забарвлення, скільки як засіб вираження позиції автора та реалізації суб'єктивно-оцінної модальності. З одного боку, іронія нерозривно пов'язана зі сміхом, із комічним, а отже, є втіленням життєрадісності, життєвих сил й енергії. Але, з іншого боку, це форма неприйняття й засудження певних суперечностей, невідповідностей, недосконалості тощо. Відтак, іронія як стилістичний прийом відіграє визначну роль у художньому творі, оскільки завдяки їй останній отримує додатковий зміст, конкретне стилістичне забарвлення та відзеркалює позицію автора відносно оточуючого світу.

Іронія привертає увагу філософів, лінгвістів, літературознавців; її досліджують як естетичну категорію або фігуру мови, процес або засіб залежно від авторської позиції дослідження. Універсальність іронії, неослабний інтерес до цього явища з боку практично всіх гуманітарних наук пояснюється притаманною їй активною основою.

Проблема іронічного в лінгвістиці набула відображення в дослідженнях багатьох науковців. Як лінгвістичну та прагматичну категорію іронію досліджували Т. Андрієнко, М. Багдасарян, І. Білодід, М. Гартунг, П. Грайс, С. Кербрет-Оре-кьоні, О. Лаптева, Д. Мюкке, С. Походня, Н. Саліхова, А. Сергієнко, О. Тараненко, А. Усманова, Ж. Фомічова, А. Щербіна, О. Шонь, Г. Штарке та ін. Означені дослідження розкривають різноманітні аспекти її вивчення, починаючи від стилістичної інтерпретації її як тропу і закінчуючи визначенням іронії як концептуальної категорії тексту. Доцільність прагматичного аналізу іронії пояснюється її прямою залежністю від намірів і характеристик комунікантів.

Деякі дослідники розглядають іронію не як стилістичний прийом, а як особливе художньо-філософське ставлення до світу (Е. А. Петрова, В. М. Пивоев, В. О. Пигулевський та інші). У цьому сенсі іронія виступає як художній засіб знищення реальності й побудування багатомірного виміру існування людини.

Усе вищезазначене дозволяє виокремити два основні підходи до вивчення іронії: стилістичний і прагматичний. Обидва підходи знайшли відображення в дослідженнях, присвячених вивченню особливостей передачі іронічного в творах таких англійських письменників, як-от Р. Даля, Дж. К. Джерома, Ч. Діккенса, У. Теккерея, О. Уайльда, О. Хакслі, У. Шекспіра. Особливе місце із-поміж англійських письменників, які у своєї творчості спираються на естетико-оцінний потенціал іронії, є Гектор Манро.

Гектор Х'ю Манро (Сакі) – людина, відома своєю їдкою мовою, іронічною відточеністю стилю, похмурим, навіть чорним гумором. Ним захоплювалися багато великих письменників-сучасників, таких як Г. Честертон та Г. Грін. Його порівнюють з О. Генрі й Д. Паркер, знаходять спільні риси з Р. Кіплінгом і Л. Керроллом. Не зважаючи на те, що твори письменника вивчаються студентами світових університетів, й особливе місце у вивченні посідає саме іронічний стиль автора, проблема лінгвостилістичних засобів вираження іронічних смислів у його творах є маловивченою й потребує більш ретельного аналізу.

Отже, **актуальність дослідження** визначається, по-перше, значущістю іронії як засобу створення гумористичного ефекту; по-друге, відсутністю ґрунтовного дослідження з проблеми дослідження лінгвостилістичних особливостей вираження іронічного в творчості Гектора Манро.

Об'єкт дослідження: феномен іронії як засіб вираження естетично-оцінного ставлення письменника. **Предметом дослідження** виступили лінгвостилістичні одиниці як засоби створення іронічних смислів в оповіданнях Гектора Манро.

Мета дослідження: визначити й охарактеризувати найтипівші авторські засоби досягнення іронічного ефекту в творах Гектора Манро.

Для досягнення окресленої мети використано такі **методи дослідження:** теоретичний – аналіз матеріалів дослідження сучасних науковців з актуальних проблем лінгвістики; описовий – опис лінгвістичних термінів та понять, іронем різних рівнів; метод суцільної вибірки; квантитативний метод.

Аналіз функціональних можливостей прояву іронії в мовному матеріалі оповідань Гектора Манро сприяє глибокому осмисленню феномену іронії та лінгвістичних механізмів формування іронічного ефекту.

Твори Г. Манро відзначаються неповторним стилем, смислами й оцінками, які складно аналізувати [5]. Загалом, щоб зрозуміти загальний контекст аналізованих оповідань, потрібно мати уявлення про теми та мотиви, порушені в творах, і основні соціально-історичні тенденції сучасного автору періоду.

І. Гюббенет зазначала, що інтерпретуючи оповідання Г. Манро, доречно підкреслити факт максимального злиття творчості письменника з зображеною ним епохою [1, с. 43]. Усі оповідання Г. Манро написані у виключно англійському стилі, на перший погляд, трохи нудному й занадто детальному. Але в кожному оповіданні автор надає можливість познайомитися з англійським суспільством у всьому його розмаїтті; описує це суспільство з властивим йому аристократизмом і цинічним гумором, своєрідною «чорною» критикою суспільства, немов створюючи його карикатуру.

Той незвичний факт, що образи тварин періодично зустрічаються в оповіданнях Г. Манро, підштовхнув багатьох дослідників шукати елементи вертикального контексту в творах письменника й трактувати їх з точки зору теорій З. Фрейда або А. Бергсона. Ф. Стевік приходять до висновку, що саме роботи З. Фрейда мали безпосередній вплив на автора [8, с. 171].

К. Хансон зауважує, що творчість була для нього єдиним зручним способом вираження заперечення християнської моралі [6].

Якою б не було тематичне направлення творів – про тварин, про дітей, про сімейні стосунки, підлість або ворожнечу між дорослими, – у кожному оповіданні спостерігається іронічне ставлення автора до своїх героїв та ситуацій, у яких вони діють. Байдуже, чи йдеться про вбивство, зраду, обман, непристойну поведінку, чи просто про занудство або лицемірність – іронія є невід'ємною часткою творчості Г. Манро, а його твори – багатим матеріалом для вивчення й розуміння даного феномену в усіх його видах та рівнях.

У своєму розумінні іронії ми приєднуємося до точки зору О. М. Калити, який трактує іронію як філософсько-естетичний та лінгвістичний феномен: «іронія – це форма комізму, яка виражається в емоційно-оцінному естетичному суб'єктивному ставленні до дійсності й характеризується багатоплановою структурою вираження...» [3, с. 68].

Найсуттєвішою рисою іронії є наявність двох смислових планів – висловленого (експліцитного) і прихованого (імпліцитного). Кодування та декодування іронічної інформації, внутрішнього смислу іронії здійснюється через контекст.

В основі іронії майже завжди лежить імпліцитна негативна оцінка, об'єктом якої є людина та її сфера існування, адже іронія обумовлена прагматичними й соціальними чинниками. Навіть у тих випадках, коли об'єктом іронічної оцінки виступає неживий предмет, вона побічно характеризує людину. Н. Нокс зазначає, що під іронією в загальному значенні розуміється насмішка, обман, лицемірство або наруга. На відміну від простого обману іронія постає баченням в подвійній експозиції, коли твердження і його заперечення виражаються явно [7].

Є. Г. Яковлев убачає соціальний сенс іронії в тому, що вона (на відміну від сатири) є не тільки засобом боротьби проти відсталого в житті, але і способом духовного саморозвитку особистості. Натомість стилістична функція іронії – створення гумористичних конотацій, а також конотацій глузування, сарказму [4, с. 266].

Іронія, відповідно до О. М. Калити, виступає як опозиційна категорія щодо піднесеного й модифікація патетичного. Патетика взаємодіє з маніфестуванням упевненості, переконаністю у власній правоті, з претензіями на репрезентацію вищих соціальних і навіть божественних сил, присвоєнням імперативно-примусових функцій.

Найяскравішим втіленням даної ідеї є оповідання Г. Манро «Чулан». В оповіданні спостерігається характерне для творів автора протипоставлення формальної та інших видів лексики, що відображає протиріччя між світоглядом дитини і його деспотичної тітоньки. Формальна лексика використовується для опису чужого для хлопчика світу дорослих, з їхнім ханжеством, лицемірством, удаванням, штучністю почуттів та слів. На початку оповідання ми знайомимся з персонажами, і відразу стає зрозумілим, що старше покоління використовує офіційний стиль мовлення й поведінки для приховування

правди, нав'язування невірних ідей і суджень, підтримання авторитарного стилю спілкування: «Older and wiser and better people had told him that there *could not possibly be a frog* in his bread-and-milk and that he was not to talk nonsense; he continued, nevertheless, to talk *what seemed the veriest nonsense*, and described with much detail the *coloration and markings of the alleged frog*». Від початку речення читач відчуває іронічне ставлення автора до старшого покоління, а прикметники «*older*», «*wiser*» та «*better*» набувають дерогативного характеру.

Творам Г. Манро притаманні наступні два типи іронії:

1) мікротекстуальний, в основі якої лежить протиставлення в межах мікроконтексту, нерідко для цього досить лише одного висловлювання;

2) макротекстуальний, оснований на контексті, що перевищує мінімальну одиницю тексту й охоплює весь текстовий масив від композиційно автономного відрізка до цілого завершеного тексту.

Серед мовних засобів, що беруть участь у вираженні іронії, звичайно виступають фонетичні, морфологічні, лексичні, синтаксичні та стилістичні засоби, останні реалізуються на рівні тексту. Провідна роль тут відводиться лексико-семантичним і синтаксичним засобам, можливості яких надзвичайно різноманітні. Важливим засобом вираження іронії є тропи, це пов'язано з їхньою двоплановістю, що дозволяє зашифрувати імпліцитну іронічну інформацію, яка згодом розкривається в контексті. Засоби створення іронії на морфологічному та фонетичному рівнях мають, скоріше, додатковий характер. Вони менш частотні у вживанні й представлені з найменшим різноманітністю, проте їхня роль у створенні іронічного ефекту велика. Засоби реалізації іронії в творах Г. Манро взаємодіють між собою, що призводить до достатньої складності у спробі їх розподілу й проведенні рівневого аналізу.

Матеріалом для лінгвостилістичного аналізу виступили наступні оповідання Гектора Манро: «Tobemogy» («Тобеморі»), «Filboid Studge, the Story of a Mouse that Helped» («Філбойд Стадж, або як миша допомагала левові»), «The Blind Spot» («Сліпа пляма»), «The Interlopers» («Чужаки»), «The Storyteller» («Оповідач»), «Down Pens» («Ніяких привітань!»), «A Defensive Diamond» («Клубний брехун»), «Dusk» («Сутінки»), «The She-Wolf» («Вовчиця»).

Іронічне ставлення автора виражається найяскравіше на лексико-семантичному рівні та лексико-синтаксичному рівнях. Із-поміж улюблених Г. Манро лексико-семантичних засобів створення іронічного нами було зафіксовано наступні:

1. Епітет. В оповіданні «The Filboid Studge» автор глузує з примітивності приготування новомодної їжі, що заповонила прилавки магазинів: «In small kitchens *solemn pig-tailed daughters helped depressed mothers to perform the primitive ritual of its preparation*». У творі «Tobemogy» епітет зустрічається найчастіше серед усіх інших засобів: «With the disappearance of his *too brilliant pupil Cornelius Appin found himself beset hurricane of bitter upbraiding, anxious inquiry, and frightened entreaty*» (для зображення бурхливої негативної реакції людей після зникнення занадто зарозумілого kota) або: «Lady Blemlay had sufficiently recovered her spirits to write an *extremely nasty letter* to the Rectory about the loss of *her valuable pet*» (для іронічного зображення скорботи господарів kota після його загибелі – викриваючи напускну жалість й доброту по відношенню до тварин поряд з черствістю й жорстокістю до людей).

В оповіданні «The Dusk» цей троп також використовується неодноразово: «He was in the mood to count himself among the *defeateds*» (для іронічного зображення пригніченого стану героя, песимізму на межі з бажанням пожаліти самого себе); «and not disinclined to take a *certain cynical pleasure* in observing and labelling his fellow wanderers» (для зображення критичного ставлення спостерігача до супутників, що, утім, не схвалюється самим автором); «It's a lesson to me not to be *too clever* in judging by circumstances» (для самокритики головного героя).

2. Гіпербола. Даний прийом автор використовує, засуджуючи людську ненажерливість в творі «Tobemogy» («That woman is a regular Hunger Marcher; *she'd go anywhere for four square meals a day*»); викриваючи розумову обмеженість певних людей в оповіданні «Down Pens» («*he didn't have three hundred and sixty-five thoughts in the whole of his life, or, if he did, he kept them to himself*»); глузуючи з удаваної зайнятості і втоми людей, які змушені відповідати словами подяки за отримані подарунки («So you see the present system of acknowledgment is just as perfunctory and conventional as the counterfoil business would be, only *ten times more tiresome and brain-racking*»); насміхаючись над непорушним ритуалом приготування борщу в оповіданні «The Blind Spot» («I took that into consideration when *he nearly killed the gardener's boy* the other day for bringing him a spurious substitute for sorrel»).

3. Метафора як засіб вираження негативного, критичного ставлення автора, віддзеркалює неповторність й відточеність майстерності Гектора Манро. У масиві дослідження зустрічаємо наступні метафори: «But Leonard had *burned the boat* (тобто «зпісував високе враження про себе») in which he might now have *embarked on a sea of glory*» («The She-Wolf»); «As for Leonore, he naturally found her something a vast deal higher *in the husband market* (іронія націлена на специфічну верству чоловіків, бажаних одружитися) than a two-hundred-a-year poster designer» («The Filboid Studge»); «The intruder was *armed* with a copy of Country Life (герой не просто ніс у руках книгу, а був озброєний нею, щоб набридати), not for purposes of reading, but as an *aid to conversational ice-breaking*» (критичне ставлення до втручання в особистий простір героя) («A Defensive Diamond»).

Найтиповішими прийомами вираження іронічного на лексико-синтаксичному рівні є антитеза та порівняння.

1. Антитеза використовується автором для іронічного співставлення різнопланових об'єктів, наприклад, у протиставленні соціального стану героїв: «I am *only an artist* with an income of *two hundred a year*, and she is the daughter of an *enormously wealthy man*» («The Filboid Studge»); рис характеру й стилю життя героїв: («*you are merely the club Bore; I am the club Liar*» («A Defensive Diamond»); брудного (буденного), що витісняє прекрасне («The gardeners had told the Prince that you couldn't have *pigs and flowers*» («The Storyteller»); матеріального, що переважає над духовним (наприклад, у зевгмі «*clear soup* was a more important factor in life than a *clear conscience*» («The Blind Spot»)).

2. Стилістичне порівняння часто використовується Гектором Манро з принижуючим наміром. Так, наприклад, в оповіданні «The Filboid Studge» автор порівнює ситуацію, у якій опинились молодий дизайнер і багач, із тваринним світом, де маленька людина – це миша, а велика – лев: «I'm afraid it's rather *like the mouse proposing to help the lion*»); а в творі «The Storyteller» тітонька, яка метушилась у потягу з трьома дітьми, викликає в автора образ хатньої мухи: «Both the aunt and the children were conversational in a limited, persistent way, reminding one of the attentions of a *housefly that refuses to be discouraged*».

Проаналізувавши 193 іронічно маркованих одиниць, було виокремлено два найчисленніші мовні рівні їх реалізації – лексико-семантичний і лексико-синтаксичний. Кількість їх на лексико-семантичному рівні становить 164 одиниць й охоплює епітети (109 одиниць, що становить 56,5%), гіперболу (30 одиниць, що складає 15,5%), метафору (25 одиниць, тобто 13%). На лексико-синтаксичному рівні було виокремлено 29 іронічно маркованих одиниць. Вагому частку займає антитеза – 19 випадків (9,8%). Порівняння становлять 5,2%, їх ми виявили 10 разів.

Дані підрахунки яскраво відображає наступний графік (див. Рис. 1):

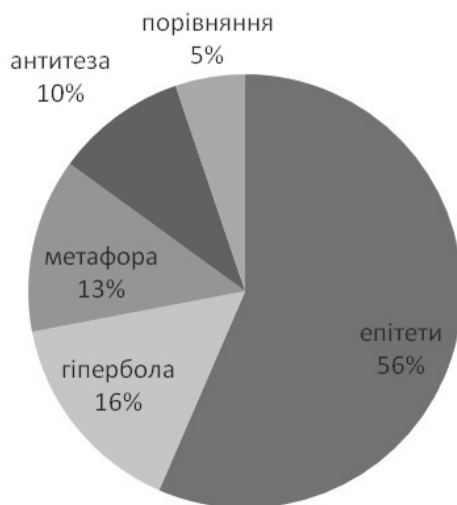


Рис. 1. Лінгвостилістичні засоби створення іронічного смислу в оповіданнях Г. Манро

Як бачимо з діаграми, найпоширенішим лінгвостилістичним засобом реалізації іронічних смислів в оповіданнях Гектора Манро є епітет, який виступає як провідне знаряддя створення імплікаціоналу найбільш економним, але й, водночас, і найефективнішим семантико-естетичний способом.

Перспективи подальшого дослідження ми пов'язуємо з аналізом інструментарію вираження іронічних смислів в оповіданнях Гектора Манро на всіх мовних рівнях та класифікацією й описом найтиповіших засобів реалізації іронії.

Література:

1. Гюббенет И. В. К проблеме понимания литературно-художественного текста (на английском материале): монография / И. В. Гюббенет. – М. : Изд-во московского университета, 1981. – 108 с.
2. Калита О. М. Лінгвістична сутність іронії та семантичні механізми формування іронічного смислу / Оксана Калита // Українська мова. – 2006. – № 2. – С. 67–74.
3. Полякова Е. В. Стилистические и лингвопоэтические особенности рассказов Г. Х. Манро: дис... кандидата филологических наук: 10.02.04 / Е.В. Полякова. – М. : Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова, 2014. – 225 с.
4. Яковлев Е. Г. Эстетическое как совершенное: Избр. работы / Е. Г. Яковлев. – М. : Брандес, 1995. – 406 с.
5. Davidson E. «An English Wit» Saturday Review of Literature. – New York, 1927. – 192 p.
6. Hanson C. Short Stories and Short Fictions, 1880-1980. – London : Macmillan, 1985.
7. Knox N. The word irony and its context / N. Knox. – Durham, 1961.
8. Stevick P. Saki's Beasts / P. Stevick // English Literature in Transition. – Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1966.